

JUHÁSZ PÁL BALÁZS

Tóbiás mint Isten angyala ***Tóbit fiának szerepe Sára megmentésében***

BEVEZETÉS

Ebben az írásunkban Tóbiás könyvének egy részterületét állítjuk figyelmünk középpontjába. A szélesebb körben talán kevésbé ismert ószövetségi mű egyik főszereplőjének, Sárának a megmentéstörténete kapcsán leendő férjének, Tóbiásnak az alakját és szerepét mutatjuk be. Először általánosságban – a teljesség igénye nélkül – a Szentírás betegséggel és meddőséggel kapcsolatos tanítását vesszük górcső alá, majd ezt követően Tóbiás és Sára közös történetére fókuszálunk. Gondolatmenetünket néhány megjegyzéssel zárjuk, melyek Tóbiást mint a mai férfi példaképét állítják elénk.

Munkánk során alapvetően a Szent István Társulat Bibliáját használjuk – az ettől eltérő szöveget jelezzük –, támaszkodunk továbbá korábbi doktori kutatásainkra, valamint Tarjányi Béla és Fröhlich Ida vonatkozó meglátásaira. Egyes szentírási idézeteket lábjegyzetben hozunk.

MEGJEGYZÉSEK A BETEGSÉG ÉS A MEDDŐSÉG TEOLÓGIÁJÁHOZ A SZENTÍRÁSBAN

A betegség

Általánosságban azt mondhatjuk, hogy „a betegség az erőtlenség, a hiány állapota” (Tarjányi, 1998, 41), illetve „valamiféleképpen az életerő elvesztése, gyengeség és erőtlenség állapota, az egészség természetes állapotának felfüggesztése” (Káposztácssy, 2023, 45). A betegség, a test gyengesége – akár átmenetileg, akár tartósan – közös emberi tapasztalat, ami természetesen megjelenik a Szentírás anyagán kívül is. „Az ókorban (...) a betegségek okát inkább a túlvilágban keresték, nem annyira a természetes világban. A gyógyulást elsősorban nem a természettől várták, hanem az istenektől.” (Tarjányi, 1998, 41.) Az Ó- és Újszövetség szövegében több betegséggel is találkozunk, melyek felölelik az egyén és a közösség mindenfajta gyengeségét (pl.: lepra, vakság, némaság, bé-

naság, vérfolyás). A betegséget mint jelenséget a Biblia embere nem önmagában szemléli, hanem összefüggésbe hozza azt a bűnnel. Ennek a gondolkodásnak a fényében viszont a betegségből való meggyógyulás a megtéréssel kerül kapcsolatba. A betegség oka a bűn, ami azt is jelentette, hogy a beteg személyre bűnősként tekintettek. Továbbá a bölcsességi irodalomban próbatételként is tekintettek a betegségre, mellyel Istennek jó célja van. A babiloni fogságot (Kr. e. 587–538) megelőző teológiai gondolkodásban Isten volt mindenek oka és forrása, vagyis nemcsak a jó, hanem valamiképpen a rossz is hozzá kötődött. Az üdvösségtörténetben a fogságot követően körvonalazódik ki élesebben az ördögnek a személye és tevékenysége, ezt követően vele hozzák összefüggésbe a betegségeket. Így az egészség-betegség dinamikája túlmutat a pusztán evilági testi-lelki jólléten és eszkatologikus vonásokkal bővül: az egészség/gyógyulás/üdvösség Isten uralmának lesz a jele, míg a betegség az ördög befolyását jelzi. Gál Ferenc megjegyzi, hogy „Jézus nem gyógyított meg minden beteget, gyógyításai és csodái csak jelek voltak, amelyek a végleges gyógyulásra, az örök életre mutattak” (Gál, 2008, 185). Az ószövetségi betegség-teológiában kiemelkedik az Úr Szolgájáról (Ebed-JHWH) szóló negyedik dal hagyománya Deutero-Izajás könyvében (Iz 52,13–53,12), ahol a behelyettesítő szenvedés gondolatával találkozunk. Rózsa Huba megállapítja, hogy „az ősegyház a negyedik Ebed-JHWH dalt individualis értelemben fejt ki, amikor Jézusra mint a végső idő üdvösségközvetítőjére alkalmazza a prófécia” (Rózsa, 2005, 283). Az Úr nyilvános működése során alapvetően két tevékenységet végez: tanít és gyógyít. Ez utóbbi kapcsán semmi más nem vár el a személy(ek)től, mint azt, hogy higgyen(ek). Jézus gyógyító tevékenysége során egyértelműen és határozottan diadalmaskodik az ördög fölött, ami már kifejezi Isten jelenlétét, de aminek beteljesedésére még várni kell. Jézus megbízta tanítványait, az Egyházat tanító és gyógyító munkájának folytatásával (pl.: Péter meggyógyítja a sánta koldust ApCsel 3,1–10). Külön figyelmet érdemel az Újszövetség anyagában a Jakab-levél utolsó fejezetének néhány sora (Jak 5,14–16¹), ahol a hagyományos megközelítéssel találkozunk, miszerint a betegség és a bűn, valamint az egészség és a büntelenség összetartoznak, továbbá a két állapot egy időben nem állhat fenn (Káposztássy, 2023). Ezzel a meglátással szemben Kocsis Imre véleménye a Jak 5,14–15 szakasszal kapcsolatban az, hogy „a megfogalmazás nem hagy kétséget afelől, hogy a szerző világosan szakít azzal a korabeli nézettel, miszerint a betegség minden esetben személyes bűn következménye” (Kocsis, 2019, 578).

¹ „Beteg valamelyiktek? Hívassa el az Egyház elöljáróit, és azok imádkozzanak fölötte, s kenjék meg olajjal az Úr nevében. A hitből fakadó ima megszabadítja a betegeket, és az Úr talpra állítja. Ha pedig bűnöket követett el, bocsánatot nyer. Valljátok meg tehát egymásnak bűneiteket, és imádkozzatok egymásért, hogy meggyógyuljatok. Igen hathatós az igaz ember buzgó könyörgése.”

A béna meggyógyítása (Mk 2,1–12) szakasszal kapcsolatban Martos Levente Balázs felhívja a figyelmet arra, hogy „az ókori világ közvetlen összefüggést látott a betegség és a bűn között. A betegségben gyakran a bűn büntetését látták (vö. Jn 9,2–3 [...])” (Martos, 2014, 53). A János evangéliumában olvasható – Martos Levente Balázs által is hivatkozott – vakon született meggyógyítását elbeszélő történetben (Jn 9,1–12) olvashatjuk a tanítványok kérdését: „Mester, ki vétkezett, ez vagy a szülei, hogy vakon született?” (Jn 9,2). Gál Ferenc a szakasz magyarázata kapcsán megjegyzi, hogy a zsidóság körében a betegséget a bűn miatti következményként értelmezték. Jézus válasza egyértelműen kifejezi, hogy a vak betegsége nincsen összefüggésben a bűnnel: „Sem ez nem vétkezett – felelte Jézus –, sem a szülei, hanem az Isten tetteinek kell rajta nyilvánvalóvá válniuk” (Jn 9,3), vagyis a vak betegsége lehetőség Isten irgalmának a megnyilvánulására, amire a betegségből való meggyógyulás rámutat, valamint Jézus küldetésének felmutatására (Gál, 2008). A Lk 13,10–17-ben olvasható történet kapcsán – amikor Jézus meggyógyít egy beteg asszonyt a zsinagógában szombati napon – Tarjányi Béla megjegyzi, hogy „az Újszövetség korában nem csak a lelki betegségeket tekintették megszállottságnak, hanem a többi betegséget is démoni erőkkel hozták kapcsolatba. Azért alakult ki ez a vélemény, mert tapasztalták a betegségek bénító, lealacsonyító, életveszélyes voltát” (Tarjányi, 1998, 89).

A Szentírás tehát kapcsolatot lát az ember külső és belső valósága között: a betegség összefüggésben áll a bűnnel, és – ennek értelmében – a beteg, illetve bűnös ember ellentétben áll Istennel, aki az élet Teremtője, Ura és Fenntartója.

A meddőség

Témánk szempontjából – a teljesség igénye nélkül – számba veszünk néhány görög kifejezést. A στειρος jelentése: 'steril', 'meddő', míg az ἀτεκνος 'gyermektelen' jelentéssel bír (Lakatos, 2023). A Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulatnak az elsősorban a görög Újszövetséget bemutató honlapján található szótárban a 'meddő' keresőszóval kapcsolatban a következő eredményeket találjuk: 1. ἀλυσιτελής, -és hasznot nem hajtó, előnytelen, meddő; ártalmas, káros; veszedelmes, pusztító, rosszindulatú; *Hapax legomenon* (ennek a rövidítését feloldottuk) Zsid 13,17: ἀλυσιτελής (n.sg.nom.); 2. ἀτεκνία, -ή gyermektelenség, meddőség, sivárság; 3. ἀφορία, -ας meddőség, terméketlenség; sterilitás; 4. ἐρημώδης mint a sivatag, meddő; 5. στειρα, -ας meddő, magtalan; 6. στειρος, -α, -ov terméketlen, meddő (Szent Jeromos). A későbbiekben hasznos lenne mindegyik kifejezést a hozzá kapcsolódó konkrét szentírási anyaggal együtt részletesebb vizsgálat alá vonni.

Xavier Léon-Dufour meglátása szerint Izrael számára két jelentéssel bírt az édesanyai termékenység: egyrészt ez harmóniában állt a Mindenhatónak a teremtkor kifejezett akaratával (vö. Ter 1,28), másrészt az Ábrahámnak tett hármas ígéret közül (föld, utód, áldás, vö. Ter 12,1–2) a számos utódra (vö. Ter 15,5) vonatkozóan a beteljesedésével. Ezek fényében tehát a terméketlenség/meddőség nem pusztán egy biológiai jelenség vagy egy mélyen szomorú párkapcsolati valóság, hanem teológiai jelentéssel is bír: ellentétes Istennek, az élet Urának akaratával. A meddőség egy sorban említhető a szenvedéssel és a halállal, vagyis egyértelműen negatív. Továbbá természetesen szégyenteljes állapot, hiszen a család(név) kihalását is jelenti. A Szentírás tanúsága szerint – kihasználva a kor-szak törvény adta lehetőségeit – Ábrahám felesége, Sára (Ter 16,1–4.15) és Jákob feleségei, Ráchel (Ter 30,1–8) és Lea (Ter 30,9–13) egyaránt hozzáadták szolgálójukat férjükhöz, így kerülve meg a meddőség tényét. Mindenesetre a meddőség problémájának igazi megoldója egyedül Isten, az élet Ura. Szent Pál dicséri Ábrahám hitét, mellyel Istenbe kapaszkodva minden emberi gondolkodás ellenére bízott a neki ígéretet tevő Istenben. Pál ezzel állítja párhuzamba a Krisztust feltámasztó Atyában való keresztény hitet (Róm 4,18–25). A terméketlenségnek nem pusztán büntető karaktere jelenik meg a szentírási szövegekben, hanem szimbólumjellege is, mégpedig a nép egészével kapcsolatban (vö. Jeremiás cölíbatusa, Jer 16). A későbbi teológiai fejlődésben megjelenik a spirituális, belső termékenységnek a gondolata, mely már nem minden esetben kapcsolódik a konkrét termékenységhoz. A termékenység és terméketlenség teológiai fejlődésének kiemelkedő alakja Szűz Mária, aki egyszerre szűz és anya, az ő „méhének gyümölcse magának Istennek a Fia, azé az Istené, aki a termékenység teljessége” (Léon-Dufour, 1972, 891). A Jézus tanításában megjelenő, szabadon vállalt terméketlenség motívuma (Mt 19,12) továbbvezet bennünket a szüzesség témájához (Léon-Dufour, 1972).

Ahhoz, hogy a termékenységgel/meddőséggel kapcsolatos teológiai kinyilatkoztatásban különleges szerepet tölt be a Boldogságos Szűz Mária, hozzáfűzzük, hogy ott áll mellette férje, Szent József, aki a szabadon vállalt terméketlenség szentje, hiszen „lemond arról, hogy saját gyermeke legyen, s vállalja a nevelőapaságot” (Jakubinyi, 2007, 20). Ez azt jelenti, hogy ezen a ponton a kinyilatkoztatás kifejezetten házasság karakterű, hiszen mind Máriának, mind Józsefnek – külön-külön és együtt is – fontos küldetése van az üdvösség történetében, melyre igent mondtak.

Az újszövetségi szakaszok közül, melyekben szerepel a fizikai meddőség, véleményünk szerint kiemelkedik Keresztelő Szent János születésének hírüladása (Lk 1,5–25). A perikópa akárcsak nagyvonalú elemzése is szétfeszítené jelen tanulmány kereteit, ezért itt csak a témánk szempontjából fontos motívumokra szorítkozunk. Zakariással és Erzsébettel kapcsolatban ezt olvassuk: „Mindketten igazak voltak az Isten előtt, szentül éltek,

az Úr parancsai és rendelkezései szerint. De nem volt gyermekük, mert Erzsébet meddő volt, és már mindketten életük alkonya felé jártak” (Lk 1,6–7). Ebből a rövid jellemzésből három fontos dolgot tudunk meg erről a házaspárról: 1. igazak és szentek, vagyis hívő zsidó életet élnek; 2. nincsen közös gyermekük, mert a feleség meddő; 3. idősek, vagyis emberi számítások szerint már nem is válhatnak szülőkké. Az első és a második jellemző a hagyományos bibliai gondolkodás szerint összeegyeztethetetlenek egymással (véleményünk szerint ezen a ponton Zakariás és Erzsébet eszünkbe juttathatja az ószövetségi „szenvető igaz”, több szövegben is megjelenő teológiai témáját), hiszen az istenes élet egyik velejárója, hogy Isten gyermek(ek)kel ajándékozza meg a házaspárt (Zsolt 127; 128). „A gyermektelenség ezzel szemben szégyenletes dolognak és büntetésnek számított.” (Kocsis, 2007, 24.) Így válnak érthetővé Erzsébet későbbi szavai (Lk 1,25²), melyeket öthónapos várandósként mondott (Kocsis, 2007). A témához kapcsolódóan figyelemre-méltó Lakatos Enikő meglátása, miszerint „(...) a meddőség nem Isten büntetéseként, hanem inaktivitásaként értelmezhető. A meddőség nem az emberi, hanem az isteni oldalon fellelhető hiány. Az Ószövetség soha nem említi, hogy a meddőséget Isten rendelte volna.” (Lakatos, 2023, 72.)

A meddőséggel kapcsolatos bibliai kifejezőmód és teológia rövid áttekintése azt mutatja, hogy ez az állapot kifejezetten, minden szempontból tragikus. Ezzel együtt Isten a Boldogságos Szűz Mária és Szent József élet- és házasságtörténetében mind a termékeny, mind a terméketlen nőknek és férfiaknak, illetve házaspároknak példát ad a Vele való kapcsolat megőrzésére, valamint fejlesztésére.

TÓBIÁS ÉS SÁRA TÖRTÉNETE

Tóbiás könyvének néhány jellemzője

A művet a katolikus Egyház Tóbiás könyve, míg a protestáns kutatók Tóbit könyve néven ismerik, mely eltérésnek oka a kiindulópontul vett szövegvariánsok különböző megfogalmazása. A műnek három görög és két latin szövegváltozata ismert. 1952-ben Qumránban összesen öt szöveget találtak Tóbiás könyvéhez kapcsolódóan (4Q196–200), ezek közül négy arám és egy héber nyelvű, Kr. e. 100 – Kr. u. 50 között keletkeztek. A könyv alapvetően három nagy részre osztható, melyeket behatárol egy prolóógus és egy epilógus. A 14 fejezetből álló mű egységesnek tekinthető, a hosszabb és bonyolultabb redakciót képviselő

² „Ezt tette hát nekem az Úr – mondta – azokban a napokban, amikor rám tekintett, és ami az emberek előtt szégyenemre volt, attól megszabadított.”

lő kutatók (Deselaers, Rabenau) meglátásai nem meggyőzők. Tóbiás könyvének műfajára több megoldás is született a kutatástörténetben, melyek közül kiemeljük a novellát és a tanító történetet. Ez a zsidóság körében elterjedt, ismert és népszerű könyv egy szerző műve, akinek működési helyszínét nem tudjuk kellő bizonyossággal meghatározni. Munkáját valamikor Kr. e. 250–175 között végezte, vagyis ez tekinthető a könyv keletkezési idejének. Tóbitnak és családjának történetében számos teológiai és irodalmi motívumot felismerhetünk a Szentírás anyagából (pl.: teremtés; pátriárkák; Deuteronomium; Jób; Deutero- és Trito-Izajás; zsoltárok; Jézus, Sirák fia), valamint extrabiblikus forrásokból (pl.: Ahikár története; népi hagyományok [„hálás halott”; „szörnyeteg menyasszonya / veszélyes menyasszony”]; Khonszu története / Bint-res legendája) (*Xeravits, 2020*).

Tóbiás szerepe Sára megmentésében

Tóbiás könyvében az elbeszélés szerint Tóbit és Sára történetében két, egymástól független nehézség jelenik meg, melynek közös lesz a megoldása (Tób 3,16–17³). A továbbiakban csak Sára (jelentése: fejedelemnő [*Pecsuk, 2023, 14*]) történetére irányítjuk figyelmünket, melyben kitüntetett szerep jut Tóbiásnak (jelentése: Isten jó [*Pecsuk, 2023, 10*]).

Sárával kapcsolatban a Tób 3,7–9⁴ nyújt kiindulást a könyvben, ami szerint Sára élete két vonatkozásban sem tud kibontakozni a teremtés rendjének megfelelően, vagyis meddőnek nevezhető. Az egyik, hogy Azmodeus démon jelenléte és működése miatt nem tud férjhez menni, a másik – összefüggésben az előbbivel – nem tud anyává válni. A fiatal lány elkeseredésében már majdnem öngyilkosságot követ el, de végül – miután apjára gondol – imádságban (Tób 3,10–15) Istenhez fordul (*Schüngel-Straumann, 2000*).

Tóbiás és Sára kapcsolata a könyv cselekményében a 6. fejezetben kezdődik, de az olvasó tudja, hogy Isten terveiben sokkal hamarabb jelen volt a két fiatal (vö. Tób 3,17). Miután Tóbiásék útnak indultak és megtörtént a híres halfogás, az út során a fiatalember kísérője felhívja Tóbit fiának figyelmét Sáraira. Témánk szempontjából az angyal és Tóbiás beszélgetésének kulcsmondata a következő:

³ „Mindkettőjük imáját meghallgatta a fölséges Isten. Elküldte Ráfael, hogy gyógyítsa meg mindketőt: Tóbit szeméről távolítsa el a fehér foltokat, hadd lássa szemével az Isten világát; Sárát meg, Ráguel lányát adja hozzá Tóbit fiához, Tóbiáshoz, és szabadítsa meg a rossz szellemtől, Azmodeustól. Mert minden más kéréssel szemben Tóbiást illette a jog, hogy elnyerje. Tóbit visszatért, és belépett házába, ugyanabban a pillanatban Ráguel lánya, Sára is elindult a fenti szobából.”

⁴ „Ugyanezen a napon történt Médiában, Ekbatanában, hogy Ráguel lányát, Sárát kicsúfolta apjának egyik szolgája. Sárát ugyanis már hét férfihez is feleségül adták, de Azmodeus, a gonosz szellem mindegyiket megölte, mielőtt még mint jó házastársak, összekerültek volna. Azt mondta neki a cseléd: »Te öled meg a férjeidet: már hét urad is volt, de egyikkel sem volt szerencséd. S ha meghaltak is, ez még nem ok arra, hogy minket büntess. Halj meg te is utánuk, ne lássunk téled soha az életben se fiút, se lányt!«”

„Mielőtt pedig ismernéd őt, mindketten álljatok fel, és imádkozzatok és könyörögjétek a menny Urához, hogy legyen irgalmas, és *mentsen meg benneteket*. Ne félj, mert *ő neked jutott öröktől fogva, és te fogod megmenteni*, és veled fog menni. Tudom, hogy gyermekeid lesznek tőle, és olyanok lesznek, mint testvéreid. Ne aggódj!” (Tób 6,18, kiemelés tőlünk, [Pecsuk, 2023, 18]).

Az „ő neked jutott öröktől fogva” szakasz egybecseng a Tób 3,17 ténymegállapításával: „mert minden más kérővel szemben Tóbiást illette a jog, hogy elnyerje”. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy – többek között – ezek a szakaszok a könyvben az endogámia gyakorlatára utalnak (Hieke, 2005), ami „egy adott társadalmi csoporton, kategórián vagy rangon belüli egyének közötti házasság” (Hieke, 2005, 101).

A Pecsuk Ottó által szerkesztett *Deuterokanonikus bibliai könyvek* című kötetben Tóbiás könyve a *Codex Sinaiticus* anyagát követi (Pecsuk, 2023). Érdeemes kitérni a versnek a *Septuagintában* található, a megmentés motívumára vonatkozó részeire, melynek szövegeit és rövidítéseit, valamint nyelvtani elemzéseit a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat – fentebb már említett – honlapjának segítségével hozzuk (a hivatkozott forrásban az egyes szavakra kattintva láthatjuk a részletes nyelvtani adatokat):

1. táblázat. A Tób 6,18 megmentésmotívumára vonatkozó részei görög kódexekben
(a kiemelések tőlünk)

<i>Codex Sinaiticus</i> (Tób_S 6,18)	<i>Codex Vaticanus</i> és <i>Codex Alexandrinus</i> (Tób_BA 6,18)
„(...) καὶ προσεύξασθε καὶ δεήθητε τοῦ κυρίου τοῦ οὐρανοῦ ἵνα ἔλεος γένηται καὶ σωτηρία ἐφ’ ὑμᾶς (...) καὶ σὺ αὐτὴν σώσεις (...)” (Tób_Sujszov.hu)	„(...) καὶ βοήσατε πρὸς τὸν ἐλεήμονα θεόν, καὶ σώσει ὑμᾶς καὶ ἐλεήσει (...), καὶ σὺ αὐτὴν σώσεις (...)” (Tób_BAujszov.hu)

Ezek szerint a Tób 6,18 versben tehát kétszer is szerepel a megmentés motívuma, melynek először Isten, majd Tóbiás az alanya. A szövegek grammatikai vizsgálata azt mutatja, hogy a Tób_S-ben Isten megmentő tevékenysége főnévként jelenik meg (σωτηρία), míg a Tób_BA anyagában igeként (σώσει). Tóbiás megmentői szolgálata mindkét esetben ugyanazzal az igével van leírva (σώσεις), ami az azonos nyelvtani kategória miatt a Tób_BA szövegében szorosabban kapcsolódik Isten működéséhez.

A *Deuterokanonikus bibliai könyvek* által hozott fordítás szerint Isten megmentő tevékenységét imádságban kell kérniük a fiataloknak, és Tóbiásnak – úgy tűnik – konkrét

cselekvést kell végrehajtania. Isten megmentésének tárgya a két fiatal, Tóbiás esetében Sára. A fiatalember megmentő tevékenységének két alapvonása van:

1. *Isteni kiválasztottság és angyali útmutatás.* A könyv szerint Tóbiásnak kell elvennie Sárát és ezzel kapcsolatban Ráfael (jelentése: Isten gyógyít [*Pecsuk, 2023, 15*]) angyal (görögül ἄγγελος, jelentése: hírnök, követ, angyal [*Szabó, 2018, 168*]) konkrét útmutatásokat ad az ifjúnak. Így kapcsolódik össze a Tób 3,17 és a Tób 6. fejezetében lezajló párbeszéd. Természetesen önmagában ez a meghívás és segítség Tóbiás hivatására vonatkozóan nem elegendő, hiszen ehhez szükség van még egy tényezőre.

2. *Tóbiás elköteleződése és együttműködése.* Tóbiás teljes szívvel Sára felé fordul (Tób 6,18; 7,11) és nem ijed meg Azmodeustól, hanem mindenben követi Ráfael tanácsait. Elvégzi az exorcizmust, mely két részből áll: egyrészt a hal májának és szívének elégetéséből, valamint imádságból, melyek közül a második bír nagyobb jelentőséggel, hiszen – Ráfael szavai szerint – Tóbiásnak és Sárának könyörögnie kell Istenhez azért, hogy mentse meg őket. Egyébként Azmodeus is Isten tervének szolgálatában áll, hiszen működése megakadályozza a Tórában előírt endogámia parancsának megtörését, megszegését (*Fröhlich, 2010*).

Sára megmentése, vagyis élete meddőségének megszüntetése valójában Isten terve és műve, aminek Tóbiás a megvalósítója, Ráfael útmutatásait követve. Érdekes módon ennek fényében azt látjuk, hogy a könyvben Istennek két angyala is szerepel: egyrészt Ráfael, aki közvetlenül Isten küldötte és megbízatása a könyv három főszereplőjéhez: Tóbit-hoz, Tóbiáshoz és Sarához szól, másrészt Tóbiás, aki Isten angyala Sára számára, hiszen a fiatal nő élete a fiatalembernek az Úrral való együttműködése miatt végre kibontakozhat.

Az igazi megmentő tehát maga Isten, aki nem pusztán Sára életét, hanem minden szereplőjét szeretné a kibontakozás útjára vezetni. Istennek ebben a szabadító tevékenységében van egy égi és egy földi munkatársa: Ráfael és Tóbiás. Miközben Tóbiás megmenti Sárát, a saját élete is gyarapodásnak indul, vagyis a máson való segítség visszahat és befolyásolja a saját élettörténetét is.

TÓBIÁS MINT A MAI FÉRFI PÉLDAKÉPE

Mindezek, valamint Tóbiásnak a teljes műben megjelenő alakja fényében úgy véljük, hogy Tóbit fia, Sára megmentésének megvalósítója több szempontból is példaképként szolgálhat a mai modern férfiaknak is, melyek közül ötöt mutatunk be röviden.

1. *Tóbiás engedi, hogy Isten vezesse.* A fiatalember nem is tudja, de ténylegesen Isten egyik angyala vezeti őt útján Asszíriából Médiába, majd haza szüleihez. Nem is tud róla, de Isten eszköze abban, hogy meggyógyuljon apja és leendő felesége. Meghallgatja útítársa tanácsait, melynek során Azarja négy alkalommal is nyomatékosítja, hogy Tóbiásnak van joga elvenni Sárát, és ez összhangban áll Mózes törvényével. Tóbiás engedi, hogy – az általa fel sem ismert – Isten küldötte vezesse őt a helyes útra, mely mind Sára, mind saját életével kapcsolatban pozitív fejleményt hoz és az élet kibontakozása felé mutat. Természetesen ez a vezetettség nem passzivitást jelent, hanem nagyon is mély és komoly elköteleződést kíván Tóbiástól, melyről tanúbizonyságot is tesz a történet során. A vezetettség mögött végső soron az Istenre való ráhagyatkozás és az engedelmesség húzódik meg. Erre további példa, hogy Tóbiás a nászéjszakán pontosan úgy jár el a démonnal szemben, ahogyan arra tanácsot kapott Ráfaeltől.

2. *Tóbiás életcélja: a teremtettség normalitása.* Tóbit fiának gondolkodása, vágyai és tervei teljesen összhangban állnak a Teremtő és Gondviselő szándékával. Ez megmutatkozik már abban is, hogy – természetes módon – félti életét a démontól, nem akar meghalni, valamint gondol szüleiére is (Tób 6,14–15), de az angyal bátorítására nem engedi, hogy félelme megbénítsa. Továbbá Tóbiás életcélja illeszkedik a teremtettség normalitásába, hiszen nem különleges, feltűnő dolgokra törekszik, hanem végső soron egyszerűen házasságra szeretne lépni az Istentől ajándékként kapott, vele egyenrangú lánnyal a teremtés rendje szerint, nyilván nyitottan az élet további szolgálatára. Tóbiás imájában (Tób 8,5–8) – melyet feleségével együtt mond – egyértelműen utalás történik a teremtés rendjére (Fröhlich, 2010). Ez a fajta normalitás, feltűnésmentesség, kicsinység az egyik legmélyebb és legmeglepőbb útja az életszentségnek.

3. *Tóbiás kap segítséget.* Érdekes módon a fiatalember a történet két alapproblémájának, Tóbit vakságának és Sára démoni zaklatottságának kapcsán nem kér kifejezetten segítséget sem Istentől, sem embertől, mégis ő kap meg minden szükséges információt Ráfaeltől ahhoz, hogy a testi-lelki gyógyulások végbemehessenek (Tób 6,7–9.16–18). Isten őt választotta ki arra, hogy apja és felesége felé az Ő irgalmasságát közvetítse. Természetesen ebben az esetben is fontos, hogy Tóbiás ezzel a segítséggel együttműködik, az gyümölcsözővé válik benne és körülötte, amire jó példa, hogy a hatodik fejezetben olvasható, angyali útmutatást követően milyen elszánttá és céltudatossá válik a fiatalember. A Tóbiásnak – kéretlenül – adott segítség túlmutat rajta: mások javát kell szolgálnia, ami – ahogyan már említettük – a saját életére is pozitívan visszahat. Isten – az Ő nagy irgalmasságában – kéretlenül is elhalmoz minket segítő kegyelmével, amivel együttműködve egy nagyobb egész részeseivé válhatunk.

4. *Tóbiás imádkozik.* A könyvben több imádságnak a szövegét is olvashatjuk: Tóbit (Tób 3,2–6) és Sára (Tób 3,11–15) Istenhez fohászkodnak kimerültségükben és kétségbeesésükben gyógyulásukat megelőzően; Ráguel – miután nyilvánvalóvá vált lánya gyógyulása – magasztalja Istent (Tób 8,15–17); Tobit Istent dicséri saját gyógyulását követően (Tób 11,14–15; 13,2–17). A műben lejegyzett imádságok közül kiemelkedik Tóbiás (és Sára) imája (Tób 8,5–7⁵) – melyre fentebb már utaltunk – a nászéjszakájukon, amivel kapcsolatban csak két szempontra hívjuk fel a figyelmet: Tóbiás imádkozik, valamint a feleségével együtt imádkozik, ahogyan erre útmutatást kapott útítársától. Véleményünk szerint mindkét motívum jelentőséggel bír a modern férfi számára, hiszen a szükségben végzett imádság egy mai férfi számára talán nem magától értetődő és természetes magatartási forma. Továbbá nem egyedül fordul a fiatalember a nehézség idején a Teremtőhöz, hanem a feleségével együtt, és ez a helyzet korunk házaspárjai számára vigasztaló és bátorító módon felidézheti Jézus ígését: „Ahol ugyanis ketten vagy hárman összegyűlnek a nevemben, ott vagyok közöttük” (Mt 18,20).

5. *Tóbiás bátor.* A fiú nem volt mindig bátor, hanem a Ráfaellel folytatott beszélgetést követően válik azzá. A személyiségében végbemenő változásra ezzel kapcsolatban már fentebb utaltunk. Tóbiásnak az anyagi segítség és bátorítás mellett mégiscsak egyedül kellett belépni abba a szobába, ahol rá várt Azmodeus démon azzal az egyértelmű és nyílt szándékkal, hogy megölje. Az elszántság, elkötelezettség és célorientáltság mellett bátorságra is szüksége volt a fiúnak ahhoz, hogy mindazt teljesítse, ami a vállalt feladata volt. Tóbiás bátor, de nem vakmerő, ugyanis nem a saját erejében vagy tudásában bízva lép be a szobába, hanem isteni meghívást és kiválasztottságot, valamint anyagi útmutatást követően, együttműködve ezekkel és hűségesen a kapott felszólításokhoz. Istentől meghívva és Tőle útmutatást kapva, Rá hagyatkozva engedelmesen és hűségesen a modern férfinak is bátornak kell lennie, miközben a felesége és családja életének kibontakozását szolgálja.

⁵ „Áldott vagy, atyáink Istene! Áldott a te neved örökkön-örökké! Dicsőítsenek az egek és mind a teremtmények mindörökké. Te teremtetted Ádámot, és hűséges segítőül mellé adtad a feleségét, Évát. Tőlük származik az emberiség. Azt mondtad: nem jó az embernek, ha egyedül van. Alkossunk mellé hozzá hasonló segítőtársat. Uram, én most nem rendetlen vággyal veszem el nővéretem, hanem tiszta szándékkal. Engedd, hogy irgalmat találjon és találjak én is, és együtt öregedjünk meg.”

ÖSSZEFOGLALÁS

Tóbiás könyvének „fő témája Isten csodálatos gondviselése szent életű követőire” (*Dommershausen, 1968, 1761*). Ennek az igazsága több szinten és több szereplővel megvalósul a könyvben, mi ebből egy részterületet emeltünk ki. „Az elképzelés, hogy a betegséget és egyéb emberi problémákat rosszindulatú démonok okozzák, a Kr. e. harmadik-második század számos iratában felbukkan” (*Collins, 2005, 54*). Tóbiás könyvének keletkezési ideje erre az időszakra tehető. Láthattuk továbbá, hogy Isten az élet kiteljesedését akarja, aminek során – az Ő alázatában – munkatársakat választ: jelen esetben Tóbiást (is) Sára megmentésére. Modern korunk hívő férfiája számára Tóbiás minta, hogy Istenre figyelve hogyan szolgálhatja felesége életének javát.

IRODALOM

- Collins, J. J. (2005). Tobit könyvének zsidósága. In Xeravits G. – Zsengellér J. (szerk.) *Tobit-Tóbiás könyve: Szöveg, hagyomány, teológia* (pp. 39–59). L'Harmattan, Budapest.
- Dommershausen, W. (1968). art. Tobias (Buch). In H. Haag (ed.) *Bibel-Lexikon* (pp. 1759–1761). Benziger Verlag, Einsiedeln–Zürich–Köln.
- Fröhlich I. (2010). *Teremtés Tobit könyvében*. (Konferencia-előadás, Budapest 2010. november 23.) <http://www.or-zse.hu/resp/frolichida2010/frolihida2010.htm> (Utolsó megtekintés: 2021. szeptember 28.)
- Gál F. (2008). *János evangéliuma*. Szent István Társulat, Budapest.
- Hieke, T. (2005). Endogámia Tobit könyvében, a Genézisben és Ezdrás-Nehemiásnál. In Xeravits G. – Zsengellér, J. (szerk.) *Tobit-Tóbiás könyve: Szöveg, hagyomány, teológia* (pp. 101–122). L'Harmattan, Budapest.
- Jakubinyi Gy. (2007). *Máté evangéliuma*. Szent István Társulat, Budapest.
- Juhász P. B. (2022). *Tóbiás könyvének vizsgálata Brevard S. Childs kánoni megközelítésének fényében* (doktori disszertáció). <https://disszertacio.ppke.hu/id/eprint/294/> (Utolsó megtekintés: 2026. február 3.)
- Káposztássy B. (2023). Az egészség és betegség teológiája. In Homokiné Hollósi C. (szerk.) *Reproduktív egészség-fejlesztés és meddőségi szaktanácsadás* (pp. 41–61). Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Vác.
- Kocsis I. (2007). *Lukács evangéliuma*. Szent István Társulat, Budapest.
- Kocsis I. (2019). *Bevezetés az Újszövetség könyveibe*. Szent István Társulat, Budapest.
- Lakatos E. (2023). A termékenység és a terméketlenség teológiája. In Homokiné Hollósi C. (szerk.) *Reproduktív egészség-fejlesztés és meddőségi szaktanácsadás* (pp. 63–83). Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Vác.

- Léon-Dufour, X. (1972). art. meddőség. In X. Léon-Dufour (ed.) *Biblikus teológiai szótár*. (pp. 888–891). Szent István Társulat, Budapest.
- Martos L. B. (2014). *Márk evangéliuma*. Szent István Társulat, Budapest.
- Pecsuk O. (2023, szerk.). *Deuterokanonikus bibliai könyvek magyarázó jegyzetekkel*. Kálvin János Kiadó, Budapest.
- Rózsa H. (2005). *Üdvösségközvetítők az Ószövetségben*. Szent István Társulat, Budapest.
- Schüngel-Straumann, H. (2000). *Tobit*. Herder, Freiburg.
- Szabó M. (2018). *Bevezetés az Újszövetség görög nyelvébe*. Szent István Társulat, Budapest.
- Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat görög Újszövetséget bemutató honlapja, <https://ujszov.hu/words> (Utolsó megtekintés: 2026. január 13.) A szótár felületén a 'meddő' keresőszót be kell gépelni.
- Tarjányi B. (1998). *Evangéliummagyarázatok III. rész. Csodák*. Szent Jeromos Bibliatársulat, Budapest.
- Tób_BAujszov.hu <https://ujszov.hu/text?corpus=1&book=117&chapter=6&verse=18> (Utolsó megtekintés: 2026. május 8.) A szavankénti elemzést ki kell választani.
- Tób_Sujszov.hu <https://ujszov.hu/text?corpus=1&book=157&chapter=6&verse=18> (Utolsó megtekintés: 2026. május 8.) A szavankénti elemzést ki kell választani.
- Xeravits G. (2020). *Bevezetés a deuterokanonikus könyvek keletkezés- és irodalomtörténetébe*. Kairosz Kiadó, Budapest.